

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 005.2:658.012

МІСЦЕ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Азаренков Г.Ф., Бондаренко К.В.

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Стаття присвячена проблемам управління економічною безпекою підприємства. Запропоновано своє бачення концепції економічної безпеки підприємства, в рамках якої розглянуто сутність поняття «економічна безпека підприємства». Визначено місце компетентісного підходу в теорії управління економічною безпекою підприємства. Проаналізовано питання актуальності використання компетентісного підходу в процесі управління економічною безпекою підприємства. Обґрунтовано вплив управлінських компетенцій на рівень економічної безпеки. Розглянуто можливість застосування стратегій управління знаннями для досягнення високого рівня економічної безпеки.

Ключові слова: управління економічною безпекою підприємства, компетентісний підхід, компетенції, управлінські компетенції, управління знаннями.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день існує проблема забезпечення економічної безпеки підприємств машинобудівної галузі України. Наявні проблеми зумовлені багатьма факторами: непередбачені зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, недосконалий рівень управління та механізм функціонування підприємств, низька конкурентоспроможність та адаптація до потреб ринку, залежність економіки України в цілому від кон'юнктури зовнішнього ринку тощо. Тому багато вчених займаються пошуками нових підходів до управління економічною безпекою підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні жорсткі умови функціонування та особливості ринкових відносин виносять проблему управління економічною безпекою підприємств машинобудування на нові рубежі. Проблеми теорії та практики, що порушують питання удосконалення системи економічної безпеки підприємства на різних рівнях управління, були розглянуті багатьма вітчизняними і зарубіжними науковцями: Агібаловим А.В., Бабіною Н.О., Васильцівим Т.Г., Гнілицькою Л.В., Євдокимовим Ф.І., Запорожцевою Л.А., Захаровим А.І., Івановою Л.К., Кизимом М.О., Клебановою Т.С., Ковальовим Д.І., Козаченком Г.В., Ляшенко О.М., Отенко І.П., Пономаренком В.С., Пономарьовим В.П., Пригуновим П.Я., Россошанською О.В., Тридідом О.М., Шемаєвою Л.Г., Шлемко В.Т., Яртим І.А. та іншими. Зміна парадигм стратегічного управління зумовила розвиток нових концепцій та напрямів, а разом з ними і оновлення стратегічного інструментарію, однак на сьогоднішній день в Україні недостатньо розкриті питання стосовно концептуальних підходів до управління економічною безпекою.

Метою дослідження є визначення місця компетентісного підходу в теорії управління економічною безпекою.

Виклад основного матеріалу. Економічна ситуація, яка склалася в Україні й існуючі особливості розвитку підприємств машинобудівної галузі, що

функціонують на її території, диктують необхідність поглибленого вивчення проблеми створення умов здійснення безпечної економічної діяльності підприємства. Ми вважаємо, що економічна безпека підприємства – це найважливіша характеристика функціонування всієї економічної системи і життєдіяльності господарюючих суб'єктів, що виражається в готовності успішно протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам, стабільності ситуації в рамках забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємств. В сучасних умовах господарювання машинобудівних підприємств на перший план виходить одна з важливих проблем – розробка дієвого механізму та інструментів управління економічною безпекою підприємства. А це неможливо здійснити без дієвої концепції економічної безпеки підприємства.

У роботі Отенко І. П. та Яртим І. А. [1] проаналізовано концептуальні підходи різних вчених до визначення поняття «економічна безпека». І автори дійшли висновку, що всі підходи не є універсальними і мають свої переваги та деякі недоліки, а трактовка безпеки здійснюється залежно від цілей, які ставить перед собою підприємство. В останній час, більшість науковців схилиються до такої цілі, як розвиток підприємства. Автори пояснюють це тим, що будь-які підприємства постійно контактують із зовнішнім середовищем, що здатне породжувати різні загрози діяльності і можливості для розвитку підприємства. Тому для успішного подальшого свого функціонування, підприємство повинно забезпечити наявність внутрішніх резервів для нейтралізації будь-яких зовнішніх та внутрішніх загроз власними силами через максимально ефективне використання «всіх наявних видів ресурсів і можливостей». Таку «силу протидії» вони вбачають в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Завдяки якій слабкі місця і загрози з часом можуть перетворитися на конкурентні переваги та можливості для досягнення розвитку підприємства.

На нашу думку, концепція економічної безпеки підприємства – це системне та цілісне розуміння,

бачення і уявлення шляхів нейтралізації небезпек зовнішнього та внутрішнього характеру, що реально загрожують або можуть потенційно загрожувати підприємству, а також дієвих способів мінімізації можливих шкідливих наслідків, для забезпечення сталого розвитку підприємства.

В рамках цієї концепції економічна безпека підприємства розглядається як стан його функціонування в умовах стратегічно запланованого розвитку, у відповідності до чого безперешкодно реалізуються визначені місії, цілі та завдання. Та оскільки економічна безпека підприємства представляє комплексну систему, її функціонування залежить від взаємодії всіх складових елементів.

В сучасній науковій літературі при розгляді економічної безпеки підприємства обов'язково поряд згадують управлінські та ключові компетенції, трудові ресурси, інтелектуальний та кадровий потенціал, кваліфікований персонал тощо.

Так, Бабіна Н.О. [2] визначає економічну безпеку підприємства як стабільний стан функціонування суб'єкта господарювання, з відповідним «забезпеченням досягнення мети діяльності, поступовим зміцненням фінансової стійкості і платоспроможності, ефективним використанням ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу, створеною ефективною системою протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, налагодженим механізмом убезпечення комерційної таємниці та інформації, безпекою персоналу, майна і капіталу». Також автор виділяє в комплексній системі економічної безпеки такий елемент, як внутрішні і зовнішні суб'єкти, які безпосередньо забезпечують економічну безпеку підприємства. Адекватний механізм забезпечення безпеки залежить від відповідних дій співробітників. А граничні можливості адаптації підприємства, на думку автора, можна значно розширити за допомогою організаційної модернізації підприємства, а також через оновлення чи підвищення рівня кваліфікації та компетентності персоналу [2].

На думку Россошанської О.В. [3], діяльність в сфері забезпечення безпеки повинна бути націлена на ліквідацію дефіциту власних коштів, збагачення знань про людську діяльність, здатності адекватно діяти в реальних ситуаціях. Перелічені напрямки-вимоги повністю збігаються з поняттям компетентності особистості. Це підтверджує той факт, що ступінь безпеки діяльності визначається саме компетентністю особистості, яка її реалізує.

Іванова Л.К. [4] визначає економічну безпеку підприємства як наявність конкурентних переваг, обумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням.

Запорожцева Л. А. та Агибалов А. В., провівши аналіз наукових робіт [5], визначили, що ключовим фактором успішного розвитку підприємства, на думку більшості вчених і практиків, є грамотний і професійний менеджмент, а головний фактор ризику – некомпетентність, несумлінність, недбалість персоналу. Безпека персоналу або кадрова безпека підприємства, на думку вчених, – це процес запобігання негативним впливам на економічну безпеку підприємства за рахунок ризиків і загроз, пов'язаних з персоналом, його інтелектуальним

потенціалом і трудовими відносинами в цілому. Вони вважають кадрову безпеку найважливішою складовою економічної безпеки підприємства, так як персонал, кадри первинні для будь-якої її складової (фінансової, інформаційної, техніко-технологічної, правової, екологічної та інших).

У 1957 році, написавши книгу «Лідерство в управлінні» (Leadership in administration), Селзник став одним з перших авторів, які відзначили, що саме на внутрішніх чинниках організації, такі як кадровий потенціал або накопичений досвід, безпосередньо «впливають на компетенцію організації формувати і дотримуватися певних стратегій» [6].

Якщо розглянути стратегію забезпечення економічної безпеки більш детально, то в сутності вона являє собою загальну стратегію розвитку економіки підприємства, яка включає в себе деякі поточні стратегії переходу підприємства на наступний вищий щабель ієрархії станів економіки, аж до стану «економічна безпека». Такий перехід можливо здійснити тільки через стратегічні зміни.

На наш погляд, найбільш вдало було визначено взаємозв'язок між змінами на підприємстві і його розвитком у працях Пономаренка В.С., Тридіда О.М., Кизима М.О. [7], а саме: «розвиток – це процес кількісно-якісних змін у системі, ускладнення структури і складу, в результаті чого підвищується її опір дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища і ефективність функціонування».

Д. Дафт [8] серед типів стратегічних змін, які підприємство може впровадити для адаптації та розвитку виокремлює зміни в персоналі. Під якими автор розуміє зміни в цінностях, підходах та досвіді працюючих для того, щоб вони нарощували та накопичували зусилля та компетенції для досягнення стратегічних цілей організації.

В останні роки у наукових роботах усе частіше згадуються поняття «управлінських знань» та «управлінських компетенцій», як впливових факторів, наявність яких є необхідною умовою для досягнення стійких конкурентних переваг і швидкого адаптації до непередбачуваних змін зовнішнього середовища. Їх розглядають як джерело конкурентних переваг і основу здатностей підприємства до здійснення того чи іншого виду діяльності.

Підсумовуючи все вище зазначене, можна сказати, що компетенції та знання персоналу, а також всього підприємства в цілому відіграють визначальну роль в управлінні підприємства і забезпечують його економічну безпеку. Керівник та менеджери зі своїми спеціалізованими знаннями, здатностями, навичками та унікальним досвідом стають головним стратегічним ресурсом економічної безпеки підприємства, тому для її забезпечення, в першу чергу, слід шукати резерви серед прихованих можливостей у здатності керівництва компаній консолідувати технології і виробничі навички в компетенції, які наділяють підприємства потенціалом швидкої адаптації до мінливих можливостей зовнішнього середовища, тому необхідно досліджувати компетенції відповідних організаційних рівнів та складових елементів підприємства. Таким чином, під компетенціями ми розуміємо не тільки сукупність факторів успіху та конкурентних переваг, а і здатності підприємства в цілому забезпечувати свою економічну безпеку, а для цього необхідно

застосувати підхід, який буде спрямований на пошук та формування компетенцій з унікальними та неповторними властивостями, які важко скопіювати. Саме вони стануть основою для пошуку та створення нових можливостей у майбутньому для досягнення ефективного функціонування та сталого розвитку підприємства і таким підходом є компетентнісний.

Чечетов М. В. та Денисюк О. В. у своїй роботі [9] акцентують увагу на семи основних стратегіях управління знаннями, в основі яких виділяють індивідуальну компетенцію персоналу, внутрішню структуру підприємства та зовнішнє середовище. І в залежності від поєднання цих елементів визначаються напрямки і формується сукупність заходів на підприємстві, тому, в першу чергу, необхідно правильно визначити серед них найбільш значущі та побудувати на їх основі ефективну стратегію.

Стратегії управління знаннями можуть бути застосовані на підприємстві для того, щоб «створити нову вартість, реалізовану в продуктах, людях і процесах за допомогою раціонального формування й використання знань на підприємствах» [9]. Основною метою цих стратегій є спрямування підприємства до більш ефективного використання всіх наявних ресурсів, отримання більш швидких та якісних результатів від інноваційних процесів та зниження втрат від невикористання інтелектуальних активів. Автори представляють стратегії у вигляді семи можливих комбінацій з вищезазначених базових складових.

Такий підхід дає можливість обрати найбільш оптимальну для підприємства стратегію забезпечення його економічної безпеки з точки зору наявних можливостей і поставлених стратегічних цілей. Та на наш погляд стратегія, яка спирається на постійний обмін знаннями одночасно між всіма елементами стратегічного потенціалу є найбільш доцільною, якщо мова йде про забезпечення економічної безпеки підприємства.

При реалізації цієї стратегії підприємство проводить регулярний моніторинг стратегічного потенціалу, здійснює розвиток індивідуальної компетенції працівників через їх безпе-

первне підвищення кваліфікації та навчання, проведення регулярних тренінгів, формування корпоративної культури; формує прогресивну організаційну структуру, яка орієнтована на інтенсивний обмін знаннями та компетенціями усередині підприємства; створює ефективні зовнішні зв'язки, які збільшують його конкурентоспроможність та сприяють ефективному використанню переваг, розвивають позитивний імідж.

Стратегії управління знаннями можуть успішно використовуватись машинобудівними підприємствами України для досягнення економічної безпеки.

Проведений аналіз теоретичних положень, пов'язаних з створенням стійких конкурентних переваг на підприємстві, спонукає до висновку, що для досягнення високого рівня економічної безпеки першочергового значення набувають управлінські компетенції, а саме компетенції в області стратегічного управління. Звідси, є доцільним при здійсненні процесу управління економічною безпекою підприємства звернути увагу на стратегії розвитку, виявлення та удосконалення ключових та управлінських компетенцій, при успішній реалізації яких підприємство неодмінно досягне поставленої мети.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, здійснюючи процеси управління економічною безпекою необхідно опиратись на безперервний комплекс заходів, спрямованих на виявлення, накопичення та застосування компетенцій підприємства на всіх організаційних рівнях і в будь-яких видах діяльності. Це дасть можливість створити стійкі конкурентні переваги, ефективну систему управління економічною безпекою підприємства, дієвий механізм протидії від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз бізнес-середовища, сформулювати здатність до пошуку та використання нових можливостей в своїх інтересах, досягти стабільного економічного зростання та високого рівня безпеки. Для подальшого розвитку цього напрямку увагу необхідно зосередити на розробці методичного забезпечення з управління економічної безпеки машинобудівних підприємств на основі компетентнісного підходу.

Список літератури:

1. Отенко І. П., Яртим І. А. Ідентифікація поняття «економічна безпека стратегічних змін підприємства» // Проблеми економіки. 2014. № 1. – С. 204-210. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/identifikatsiya-ponyatiya-ekonomicheskaya-bezopasnost-strategicheskikh-izmeneniy-predpriyatiya-1#ixzz4766piyFP>
2. Бабіна Н. О. Особливості управління економічною безпекою підприємства в умовах кризового та посткризового розвитку / Н. О. Бабіна // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи». – Харків: ХНТУСГ, 2015. – С. 321-325 (1).
3. Россошанская О. В. Проектно-компетентный подход к экономической опасности // Управление проектами и развитие производства. 2011. № 1. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/proektno-kompetentnostnyu-podhod-k-ekonomicheskoy-opasnosti>
4. Иванова Л. К. Экономическая безопасность предприятия // Вестник УГАТУ. 2013. № 7 (60). – С. 30-33. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskaya-bezopasnost-predpriyatiya-1#ixzz477Y6fu00>
5. Запорожцева Л. А., Агибалов А. В. Концепция оценки уровня стратегической экономической безопасности предприятия // Социально-экономические явления и процессы. 2014. № 11. – С. 78-85. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-otsenki-urovnya-strategicheskoy-ekonomicheskoy-bezopasnosti-predpriyatiya#ixzz477bs0Esu>
6. Selznick P. (1957) Leadership in Administration. – New York: Harper.
7. Пономаренко В. С., Тридід О. М., Кизим М. О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: Моногр. – Х.: Вид-й дім «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
8. Дафт Р. Л. Теория организации / Р. Л. Дафт; пер. с англ. под ред. Э. М. Короткова. – М.: Юнити-Дана, 2006. – 736 с.
9. Чечетов М. В., Денисюк О. В. Обоснование стратегии развития управленческих компетенций предприятия // Проблемы экономики. 2012. № 1. – С. 41-46. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/obosnovanie-strategii-razvitiya-upravlencheskih-kompetentsiy-predpriyatiya#ixzz475wV67Qu>

Азаренков Г.Ф., Бондаренко К.В.

Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнеця

МЕСТО КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ТЕОРИИ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

Статья посвящена проблемам управления экономической безопасностью предприятия. Предложено свое видение концепции экономической безопасности предприятия, в рамках которой рассмотрены сущность понятия «экономическая безопасность предприятия». Определено место компетентностного подхода в теории управления экономической безопасностью предприятия. Проанализированы вопросы актуальности использования компетентностного подхода в процессе управления экономической безопасностью предприятия. Обосновано влияние управленческих компетенций на уровень экономической безопасности. Рассмотрена возможность применения стратегий управления знаниями для достижения высокого уровня экономической безопасности.

Ключевые слова: управления экономической безопасностью предприятия, компетентностный подход, компетенции, управленческие компетенции, управление знаниями.

Azarenkov G.F., Bondarenko K.V.

Kharkiv National Economic University named after Semen Kuznets

THE PLACE OF COMPETENCE APPROACH IN THE THEORY OF ECONOMIC SECURITY COMPANIES

Summary

The article deals with the problems of management of economic security. It offers his vision on the concept of enterprise economic security in which it discusses the essence of the concept of «economic security of the enterprise.» The competent place in the approach of the theory of management of economic security. It analyzes questions on the relevance of the use of competency approach in the management of economic security. Substantiates the effect of managerial competencies on the level of economic security. The possibility of using knowledge management strategies in order to achieve a high level of economic security.

Keywords: management of the economic security of the enterprise, competence approach, competence, managerial competence, knowledge management.